El jaciment protohistòric del puig de sa Morisca: consideracions preliminars

Carles Quintana
"Arqueobalear". Grup de Recerca de la UIB

Mayurqa
(1999), 25:
139-153

EL JACIMENT PROTOHISTÒRIC DEL PUIG DE SA MORISCA: CONSIDERACIONS PRELIMINARS

Carles Quintana

Quan el 1997 es varen començar les campanyes d'excavació al jaciment del Puig de sa Morisca (Santa Ponça), ja se sabia que ens trobàvem davant un assentament pràcticament únic dins la fase final de la protohistòria mallorquina. Es tracta d'un poblat emmuradat a dalt d'un puig situat a la vora de la mar, amb un domini visual notable tant de la costa i la mar com de la zona interior de la comarca. Les seves murades no s'assemblen a les d'altres poblats talaiòtics situats en la planura, com ara es Rossells (Felanitx), o ses Païsses (Artà), els quals disposen d'un cinturó defensiu de planta ovalada que els envolta totalment; al contrari, les defenses de sa Morisca es disposen adaptant-se perfectament al terreny, no existint allà on no són necessàries a causa de les irregularitats del relleu.[1]

D'altra banda, en aquests moments el puig de sa Morisca és l'únic jaciment mallorquí on es poden trobar les ceràmiques d'importació més antigues de l'illa, ens referim concretament a les àmfores ebusitanes PE-12 (T-1.3.1.2), amb una cronologia que oscil·la entre el darrer quart del segle VI aC i la primera meitat del V aC (Ramon 1991, 1995).

El 1997, doncs, es va engegar el projecte *El poblamiento prehistórico de Santa Ponça. Proyecto para su estudio, recuperación, conservación y revalorización del entorno arqueológico y natural*,[2] el qual, sota la direcció del doctor Víctor Guerrero, pretén realitzar una investigació de caire multidisciplinari sobre la comunitat prehistòrica que es va assentar a la marina de Santa Ponça, preveient diferents tasques, entre les quals podem citar les d'excavació, recuperació i consolidació de les estructures arquitectòniques, encara que tampoc no podem oblidar-nos d'altres com la de preparació del lloc per al seu ús didàctic i com a oferta cultural de la zona, així com el fet que les feines, tant d'excavació com d'investigació, afavoriran la formació de nous arqueòlegs i del fet que els alumnes universitaris puguin realitzar les seves pràctiques de camp.

[1] Tot i això, hem de fer notar que els materials ceràmics fan pensar que probablement la fundació del puig de sa Morisca és posterior als dos assentaments mencionats.

[2] Aquest projecte fou autoritzat i finançat amb càrrec al pressupost del CIM en vista de l'Acord Normatiu del dia 18 de setembre de 1996 (FOU núm. 125 de 18 d'octubre de la UIB) entre la Universitat de les Illes Balears i el Consell Insular de Mallorca.

D'altra banda, cal destacar el fet que aquest projecte preveu no tan sols l'estudi del jaciment del Puig de sa Morisca, sinó també de tota una sèrie d'altres jaciments que l'envolten, com ara el talaiot de Son Miralles o el santuari des Fornets, els quals, durant la protohistòria, degueren formar part d'una mateixa unitat territorial.

1. Antecedents

Encara que el jaciment ja apareix en certes publicacions de finals del segle passat (Seguí i Rodríguez 1885), les quals donen testimoni del fet que les estructures arquitectòniques del jaciment ja eren conegudes pels cercles més il·lustrats de l'illa, no fou fins a la segona meitat d'aquest segle quan aparegué a la bibliografia arqueològica (Font, Mascaró 1962). Amb posterioritat el mateix Mascaró esmenta una altra vegada el puig de sa Morisca, classificant-lo com a turó fortificat o reducte prehistòric costaner en regular estat de conservació (Mascaró 1967).

L'existència del Puig de sa Morisca també queda reflectida en una obra paradigmàtica sobre la cultura talaiòtica de Mallorca (Rosselló 1979), on es descriu el jaciment com a «*colina fortificada de muro discontinuo*».

A la dècada dels vuitanta dos treballs vénen a remarcar la importància d'aquesta estació arqueològica, en el primer (Guerrero 1982), i emmarcat dins l'estudi dels jaciments del terme de Calvià, es dóna per primera vegada la ubicació exacta del jaciment, així com l'accés al mateix i una descripció força detallada de les estructures arquitectòniques. D'altra banda, l'autor tampoc no oblida detallar els tipus de ceràmica trobats en la prospecció que ell mateix va dur a terme, al temps que en dibuixa les peces més representatives. Ja en aquesta obra s'indica la important presència de troballes de material ceràmic d'importació. El segon treball (Vallespir, Prohens, Orfila, Merino 1985-1987) transmet una visió de conjunt pel que fa als jaciments de la badia de Santa Ponça. Hi ocupa un lloc destacat el Puig de sa Morisca, realitzant-ne una descripció, com també dels materials allà trobats. Els autors ofereixen també una cronologia del jaciment a partir dels materials d'importació que s'hi han documentat, a més d'emetre una hipòtesi sobre el possible control que sa Morisca exercia sobre els territoris propers a l'estació arqueològica.

Amb posterioritat, dues obres del mateix autor (Ramon 1991, 1995) han fet menció de sa Morisca respecte als materials amfòrics ebusitans que s'hi poden trobar, entre aquests, els envasos industrials PE-12, ja mencionats anteriorment.

A finals de la dècada dels noranta, tres obres tracten de l'estació arqueològica o hi fan referència. La primera (Aramburu-Zabala 1998) cataloga sa Morisca com a poblat de tipus B, és a dir, amb planta irregular, adaptada al relleu i emmurallat parcialment. Així mateix Aramburu-Zabala també destaca l'antiguitat dels materials d'importació trobats al jaciment. Darrerament el Puig de sa Morisca apareix citat en el primer dels diferents toms que componen la monografia de l'excavació del turó de ses Beies (Camps, Vallespir 1998), estació molt propera a la primera. En aquests moments la publicació més moderna en la qual es fa menció de sa Morisca (Guerrero 1999), s'elabora de nou una descripció del poblat i es realitzen una sèrie d'estadístiques de comparació entre els materials d'importació documentats en aquest jaciment respecte als de la resta de Mallorca.

2. Inici del projecte: la prospecció superficial i la delimitació de les diferents àrees del jaciment

Entre els mesos de gener i març de 1997, els alumnes d'Història de la UIB, coordinats pels investigadors del projecte, dugueren a terme una prospecció sistemàtica de l'assentament, el qual es va dividir en vuit sectors per a tal fi, realitzant-se una recollida de materials superficials. Malgrat que l'estudi dels mateixos materials ja ha finalitzat, no entrarem en gaire detalls, perquè els resultats encara no han estat publicats,[3] però podem dir que la ceràmica d'importació més antiga són les ja anomenades PE-12, i que la ceràmica ebusitana ens permet conèixer la presència d'un punt àlgid en el comerç exterior de sa Morisca que es localitzaria cap al segle IV aC; d'altra banda, no hi ha cap dubte respecte al fet que es va donar una reocupació molt puntual de la zona de l'acròpolis de l'assentament ja en època almohade (segle XIII).

A part es va realitzar una altra prospecció sistemàtica per tal d'identificar bé les seves àrees funcionals i poder planificar amb posterioritat els treballs d'excavació prioritzant aquells que millor s'ajustaven als objectius plantejats en el pla de la primera campanya d'actuació (Guerrero 1997). Així, dins l'assentament es varen diferenciar (Guerrero 1997, 1999) tres zones:

- · Àrea de l'acròpolis.[4]

Es correspon amb el cim del puig de sa Morisca i amb les construccions que allà es troben, més les cortines defensives situades en la vessant est del puig. En la dita vessant existeix una barrera defensiva discontínua que pareix aprofitar-se de la tortuosa topografia del terreny per completar el sistema defensiu. Tancant el cim per la cara oest, apareix un altre mur que disposa de tres petites estructures en forma de torre adossades i situades a la vora del penya-segat. En el punt més alt de l'àrea se situa una construcció circular que es pot identificar amb un talaiot.

— Penyal amb accessos protegits.

Aquesta elevació presenta una topografia abrupta i és inaccessible des del costat nord. En el vessant oest de la mateixa elevació es va construir una torrassa que segurament enllaçava amb la murada. En el cim del penyal no existeix en l'actualitat cap construcció, encara que es poden observar obres en la roca per tal de facilitar l'accés a la part superior des de l'interior del poblat. Així mateix, es poden identificar les filades basamentals del que serien els murs d'un corredor que donava accés al cim.

— Murada nord i zona d'hàbitats.

En la cota més baixa del penyal menor es pot identificar una cortina defensiva, molt alterada en l'actualitat, que segurament enllaçava les dues elevacions per les seves cotes més baixes i accessibles. En el vessant que mira cap a migdia s'estén el que devien ser les construccions domèstiques de l'assentament, molt tapades per la vegetació. En aquesta zona es pot identificar un altre mur defensiu amb un portal. Malgrat tot, sembla que amb el temps el poblat degué expandir-se i les construccions traspassaren la murada.

Durant els mesos d'abril i maig de 1997 es va realitzar una neteja dels nuclis arquitectònics més representatius, d'aquesta manera es deixaren al descobert, a la zona baixa del poblat, la cortina defensiva que, situada entre les dues penyes, tancava l'accés al

[3] Quintana (en premsa).

[4] Entenem com a «acròpolis» una zona fortificada ubicada en un lloc elevat; en aquest sentit el terme no té cap reminiscència clàssica.

poblat pel nord-oest i l'estructura adossada a la «penya B», mentre que al cim del puig de sa Morisca es procedí a eixarmar les mates i els ullastres que tapaven els sistemes defensius, deixant-los nets per iniciar-hi una immediata excavació.

3. Les campanyes d'excavació

D'acord amb els plans prevists, s'ha dut a terme una campanya d'excavació anual al jaciment. A continuació realitzarem un breu repàs a les dues campanyes realitzades els anys 1997 i 1998 en el sector 1, en el cim del puig de sa Morisca.

3.1. Metodologia

Les excavacions es varen planificar mitjançant l'assenyalament del sector 1, on restava inserida tota la superfície de l'estructura, que té una planta subcircular adaptada a les irregularitats del relleu (Guerrero, inèdit), així com una zona exterior compresa entre la mateixa planta i la cortina defensiva que se situa vora el penya-segat. El sector 1 es va dividir en dos àmbits per a una millor identificació de contexts i unitats estratigràfiques; d'aquesta manera la zona interior de l'estructura, definida pel seu propi mur i la roca mare va restar definida com a «àmbit 1» (fig. 1; foto núm. 1), mentre que el triangle conformat per la cortina defensiva, el mur de la construcció i els límits del sector 1 fou designat com a «àmbit 2» (fig. 1; foto núm. 1).

Una vegada concretada la zona a excavar, es va procedir a l'excavació d'aquesta per unitats estratigràfiques, identificant-se també tota una sèrie de conjunts materials (ceràmics, lítics, faunístics, metàl·lics, de fang amb empremtes vegetals i de fusta).

3.2. Campanya de 1997

La primera campanya d'excavació es dugué a terme entre els dies 12 i 28 de juny de 1997, i s'hi va poder documentar l'existència a l'interior de l'estructura circular —àmbit 1— d'un nivell on coexistien fragments ceràmics d'àmfores púnicoebusitanes, romanorepublicanes i restes d'atuells islàmics, tot molt rodat i amb una clara composició detrítica de formació postdeposicional (Guerrero, inèdit).

En el centre de l'estructura es va deixar una reserva estratigràfica rectangular per a la recollida posterior de mostres sedimentològiques; un dels cantons de la reserva s'adossava a un element lític, situat pràcticament al mig de l'àmbit 1, i que ja des d'un començament va semblar un tambor de columna.

Els nivells d'ocupació talaiòtics pròpiament dits només es començaren a excavar, ja que la UE-9 (fig. 1), que marcava l'inici d'aquests nivells, no es va finalitzar fins a la campanya següent. Malgrat tot, ja en aquesta campanya es va poder testimoniar la presència d'una paret (UE-7) (fig. 1) que tancava l'angle nord-occidental de l'estructura, lloc on es varen trobar nombrosos fragments d'àmfora ebusitana. En la campanya de 1998 aquesta zona es va revelar com a molt interessant degut a la quantitat i qualitat de troballes que s'hi varen realitzar.

Igual que a l'àmbit 1, l'àmbit 2 presentava un nivell superficial (UE-2) (fig. 3) on es podien trobar barrejades tant ceràmiques talaiòtiques com púniques ebusitanes, romanorepublicanes (aquests dues darreres bàsicament restes amfòriques) i almohades. Sembla que també ens trobam amb un nivell de clara composició postdeposicional, amb arrossegaments de materials posteriors a l'abandonament del conjunt prehistòric (Guerrero, inèdit).

3.3. Campanya de 1998

La campanya de 1998 es va realitzar entre els dies 21 de setembre i 3 d'octubre, i es va fer una acció puntual el 6 del mateix mes per tal de retirar materials que havien restat exposats a l'acció d'expoliadors.

L'excavació de l'àmbit 1 va continuar amb els nivells d'ocupació talaiòtica, on aparegueren tant ceràmiques indígenes com punicoebusitanes; aquestes darreres representades principalment per àmfores, identificades com a PE-14 o T-8.1.1.1, amb una cronologia enquadrada dins el segle IV aC (Ramon 1991, 1995). No obstant això, és precisament l'angle nord-occidental de l'estructura circular (foto núm. 2), tancat per la paret que conforma la UE-7, on les troballes han estat més denses. El registre estratigràfic en aquest indret presenta complicacions: s'ha documentat l'existència d'almenys set unitats estratigràfiques (Guerrero, Fornés, Quintana inèdit) —encara no s'ha excavat totalment— en una zona que ocupa uns quatre metres quadrats. S'hi ha pogut documentar tant ceràmiques talaiòtiques força ben conservades —una olleta, una copa crestada i un ribell (foto núm. 3; foto núm. 4), entre d'altres— com una àmfora ibèrica (foto núm. 2), semblant a algunes de les excavades en el derelicte de Binisafúller (Guerrero, Miró, Ramon 1991),[5] i fins i tot la part inferior d'una àmfora massaliota. Entre les troballes d'elements ceràmics és interessant ressaltar també un element en forma de con foradat en ambdós extrems i que semblava haver estat sotmès a temperatures altes.

Tampoc no deixa de cridar l'atenció el fet que la gran majoria del metall documentat dins l'estructura circular estigui en aquest tancat, en concret s'hi trobaren tretze claus de bronze d'arquitectura naval (foto núm. 2), un fragment de ferro inidentificable de 40 cm de llargària per 6 d'amplada, i diferents trossos de ferro de reduïdes dimensions que, sense cap dubte, conformaven part de peces de grandària més considerable. Així mateix cal assenyalar que tant un còdol trobat a la UE-17 (fig. 2) —aquesta unitat estratigràfica marca l'abandonament del segle IV aC a l'angle nord-occidental— com els terrossos que conformaven el sediment de la UE-12 (fig. 2), apareixien sovint tacats del que semblaven impregnacions de ferro.

D'altra banda, també hem de destacar que s'ha pogut documentar al mateix angle nord-oest un conjunt faunístic, en aquests moments en procés d'estudi, sota l'àmfora ibèrica, però en la mateixa unitat estratigràfica (UE-17).

No podem deixar de mencionar tampoc el fet que es va poder documentar la presència d'argila amb empremtes vegetals, especialment al llarg del tram de paret que mira cap a ponent,[6] que tal vegada podia servir per impermeabilitzar les parets o ser part del sostre.

Una de les troballes més interessants de l'àmbit 1 fou un tros de fusta d'uns 30 cm de llargària per 10 d'amplada, ubicat dins la UE-23 (fig. 2), molt a prop del que sembla que és el pilar central de l'estructura.

Pel que fa a l'àmbit 2, en aquesta campanya es va excavar la UE-10 (fig. 2), una

[5] En un primer moment la datació proposada per al vaixell de Binisafúller fou la del primer terç del segle III aC, però en dates més properes i, en vista de les noves aportacions proporcionades pels contexts ebusitans (Ramon 1993), aquesta ha estat rectificada a l'alça – segona meitat del segle IV aC— (Guerrero 1999).

[6] És normal aquesta disposició, ja que és aquí on el mur ha conservat una major alçada; en altres indrets aquest pràcticament ha desaparegut, i els processos erosius probablement han fet desaparèixer el fang amb empremtes que s'hi pogués trobar.

unitat que s'ubica en un fort pendent i, per tant, els materials que hi apareixen, han estat sovint rossegats des de cotes superiors. Així, hi trobam mesclats tant materials ebusitans com talaiòtics, romans i almohades, i també restes faunístiques. Cal destacar, però, entre aquests materials, l'existència d'un escarabeu realitzat en diorita verda, probablement datable cap al segle V aC.

4. Consideracions finals

En aquest moment en el qual molts dels materials s'estudien i quan, fins i tot, l'àrea que s'excava no està encara finalitzada, no volem ni podem donar conclusions, encara que sí que podem apuntar ja algunes consideracions en aquest aspecte de la zona en curs d'excavació.

Deixant de banda els materials rodats que documenten bàsicament la reocupació almohade de principis del segle XIII, les ceràmiques d'importació ens reflecteixen, de moment, una fase d'ocupació molt curta i tardana de la prehistòria mallorquina durant el segle IV aC. Així ens ho indiquen tant les àmfores PE-14 com la ibèrica, i fins i tot la massaliota, les quals es poden ubicar en aquestes dates. Les importacions no han permès en cap moment detectar el funcionament de l'estructura en un moment anterior al segle IV aC,[7] encara que això podria ser degut al fet que en un moment donat s'hagués realitzat una neteja contundent de l'àrea, tal vegada per un canvi en la funcionalitat de l'àmbit 1. És possible que, una vegada la UE-23 estigui totalment excavada,[8] hi trobem materials més arcaics. Tampoc els fòssils directors del segle III aC, les àmfores PE-15 (T-8.1.2.1) i PE-16[9] (T-8.1.3.1), apareixen allà, cosa que sembla indicar que l'estructura ja no es devia utilitzar en aquest segle. Així mateix, durant les campanyes de 1997 i 1998 no s'ha pogut documentar l'existència dels contenidors industrials ebusitans de la sèrie 2, que solen acompanyar les PE-14, les PE-22[10] (Ramon, 1991), encara que aquest fet no és anormal, ja que l'enorme difusió de la PE-14 en cap moment es pot comparar a la de la PE-22.

D'altra banda, el fet que la immensa majoria del material d'importació estigui compost per àmfores[11] —especialment ebusitanes— no ens ha d'estranyar, ja que semblen constituir el gruix de les importacions de l'època.

En un moment posterior a l'abandonament i esfondrament de part de l'estructura es va realitzar un retall en el sediment de l'enderroc de la mateixa estructura, dins el tancament conformat pels murs UE-7 i UE-3 (fig. 1) a l'angle nord-occidental, on es va excavar una cubeta de combustió (fotos núm. 2 i 3). No sabem, fins que obtinguem els resultats de ^{14}C, a quin moment pertany aquesta estructura de combustió, encara que sí que

[7] No hi ha constància, entre els materials de les campanyes de 1997 i 1998, d'àmfores ebusitanes anteriors a les PE-14, encara que sí s'ha documentat la presència d'aquestes (tant PE-12 com PE-13 – T-1.3.2.3) en l'estudi dels materials superficials (Quintana, en premsa), i també en l'estudi de materials d'anteriors prospeccions (Ramon 1991).

[8] Aquesta unitat sembla que podria considerar-se com un trespol.

[9] La cronologia de la primera oscil·la entre els finals del segle IV i el tercer quart del segle III aC, mentre que la segona, considerada «l'àmfora de la segona guerra púnica», fou fabricada durant la segona meitat del segle III aC i fins a principis del II aC (Ramon 1991, 1995).

[10] La PE-22 és una àmfora que imita models massaliotes i que fou fabricada durant els segles IV i III aC (Ramon 1991).

[11] Fins al moment també hem pogut documentar també la presència de morters ebusitans.

resta del tot clar que no és sincrònica a la utilització de la construcció durant el IV aC, sinó posterior. De fet, és probable que la mateixa paret que conforma la UE-7 sigui posterior al segle IV aC, ja que sembla que s'ubica per sobre dels estrats d'aquesta època. Pel que fa a la resta d'elements arquitectònics, de moment no és prudent avançar conclusions: l'argila amb restes d'empremtes vegetals podria ser, com ja hem mencionat, part d'un revestiment intern de la paret, tal com s'ha documentat en altres jaciments, com ara a l'habitació 1 del barranc de Gàfols (Belarte 1997), o en el mateix poblat talaiòtic de ses Païsses, en concret a l'habitació 10 (Lilliu 1965); o del sostre, com sembla haver-se identificat en el Turó de ses Beies, on els seus excavadors interpreten la presència de fang endurit amb empremtes de troncs i canyís com a part d'un sòtil (Camps, Vallespir 1998). Pel que fa a la fusta, pel lloc on es va trobar —molt a prop del pilar central—, és temptador pensar que formàs part d'un tronc, el qual conformaria la part superior del pilar, o bé que fos un tros de biga caigut del sòtil.

Tampoc no ens pot passar per alt l'elevada concentració de metalls existent dins l'angle nord-occidental, la qual cosa no significa que s'hi donàs el treball dels mateixos constructors, encara que tampoc no hem de descartar la hipòtesi que es realitzassin tasques metal·lúrgiques en algun indret proper del poblat. És evident, però, que per alguna raó els metalls, tant bronze com ferro, no foren retirats del seu lloc pels habitants de sa Morisca, quan se sap que l'illa no és precisament rica en metalls i, de fet, així pareix testimoniar-ho el fet que es trobassin claus d'arquitectura naval que havien estat extrets del seu lloc original, probablement un vaixell naufragat a prop de la costa o varat a la mateixa, segurament amb la idea de fondre'ls de nou. Tal vegada això és un indici que l'estructura va caure sobtadament i enterrà d'aquesta manera els metalls. Aquesta afirmació, però, és, ara per ara, només una hipòtesi de treball, igual que moltes altres que ja hem formulat al llarg d'aquestes pàgines i que haurem d'anar comprovant a poc a poc a mesura que avancin tant els treballs d'excavació com els d'investigació dels materials.

Malgrat que l'estudi d'aquests materials no ha fet més que començar, és evident que ens trobam davant un dels jaciments més importants de la protohistòria mallorquina, que, sense cap dubte, ens permetrà de conèixer un poc més aquesta fase de la prehistòria illenca, especialment la incidència del món púnic, mitjançant l'empori d'Ebusus, sobre el puig de sa Morisca en particular i sobre la societat talaiòtica en general.

Bibliografia

ARAMBURU-ZABALA, J. (1998) *El patrón de asentamiento de la cultura talayótica de Mallorca*. Ed. El Tall, Palma.

BELARTE FRANCO, M. C. (1997) «Arqueologia domèstica i estructura social a la Catalunya protohistòrica». *Arqueomediterrània*, 1.

CAMPS, J.; VALLESPIR, A. (1998) *El Turó de les Abelles*. Col·lecció La Deixa, 1, Monografies de Patrimoni Històric, Consell Insular de Mallorca.

FONT, B.; MASCARÓ, J. (1962) *Tipología de los monumentos megalíticos de Mallorca*. Palma.

GUERRERO AYUSO, V. (1982) *Los núcleos arqueológicos de Calvià*. Ayuntamiento de Calvià.

— (inèdit) "*Sa Morisca (Santa Ponça). Informe de la campaña de 1997*". Consell Insular de Mallorca.

— (1999) *La cerámica protohistórica a torno de Mallorca (s. VI-I a.C.)*. BAR International Series, 770, Oxford.

GUERRERO, V.; MIRÓ, J.; RAMON, J. (1991) «El pecio de Binisafuller (Menorca), un mercante púnico del s.III a.C.». *Meloussa*, 2, Maó, pàg. 9-30.

GUERRERO, V.; FORNÉS, J.; QUINTANA, C. (inèdit) "*Sa Morisca (Santa Ponça). Informe de la campanya de 1998*". Consell Insular de Mallorca.

LILLIU, G. (1965) «Informe sobre la IV campaña de excavaciones arqueológicas en Ses Paises (Artá, Mallorca) de la misión italiana». *Noticiario Arqueológico Hispánico*, VII, Cuadernos 1-3.

MASCARÓ PASARIUS, J. (1967) *Corpus de Toponimia de Mallorca*. Palma.

QUINTANA ABRAHAM, C. (en premsa) *La ceràmica superficial del Puig de Sa Morisca*.

RAMON TORRES, J. (1991) *Las ánforas púnicas de Ibiza*. Trabajos del Museo Arqueológico de Ibiza, 23.

— (1993) «IM-50 Eivissa». *Gala. Revista d'Arqueologia, Antropologia i Patrimoni*, 2, 69-88.

— (1995) *Las ánforas fenicias y púnicas del Mediterráneo Occidental*. Universitat de Barcelona.

ROSSELLÓ-BORDOY, G. (1979) *La cultura talayótica en Mallorca*. Ed. Cort, Palma.

SEGUÍ Y RODRÍGUEZ, J. (1885) «Excursión histórica por Calviá». BSAL, I, Palma.

VALLESPIR, A.; PROHENS, J. M.; ORFILA, M.; MERINO, J. (1985-1987) «Yacimientos arqueológicos de Santa Ponça (Calvià)». *Mayurqa*, 21, 1-30.

Fig. 1. Unitats estratigràfiques mencionades en el text (campanyes 1997-98)

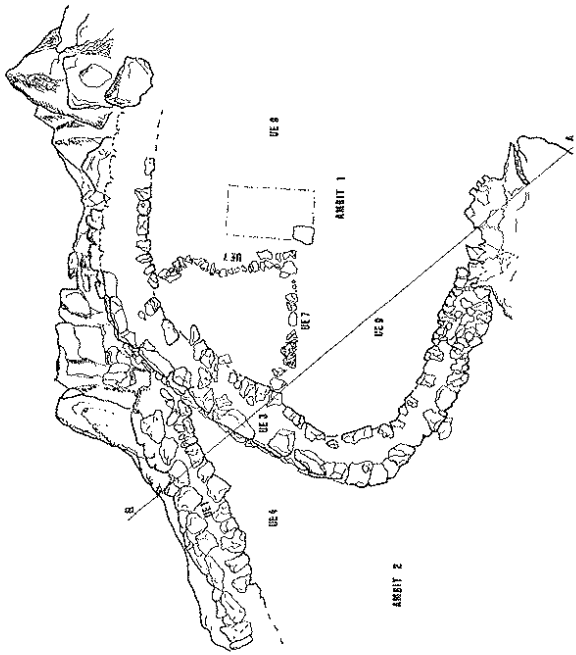

Fig. 2. Unitats estratigràfiques mencionades en el text (campanya 1998)

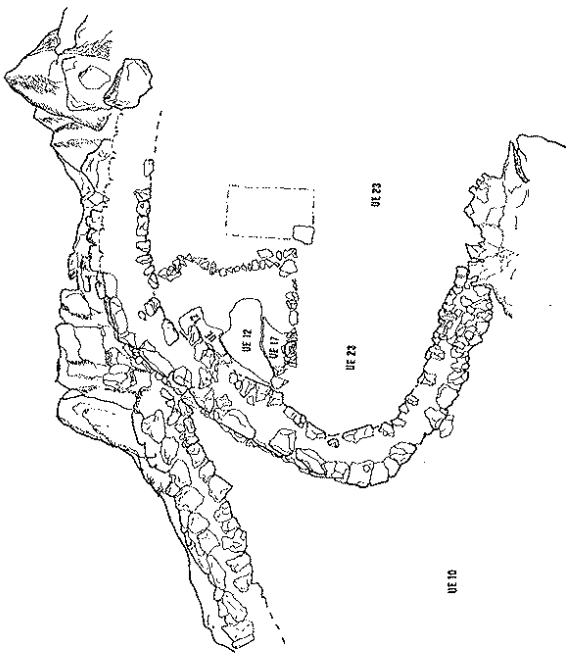

Fig. 3. Secció A-B del sector 1 (campanya 1997)

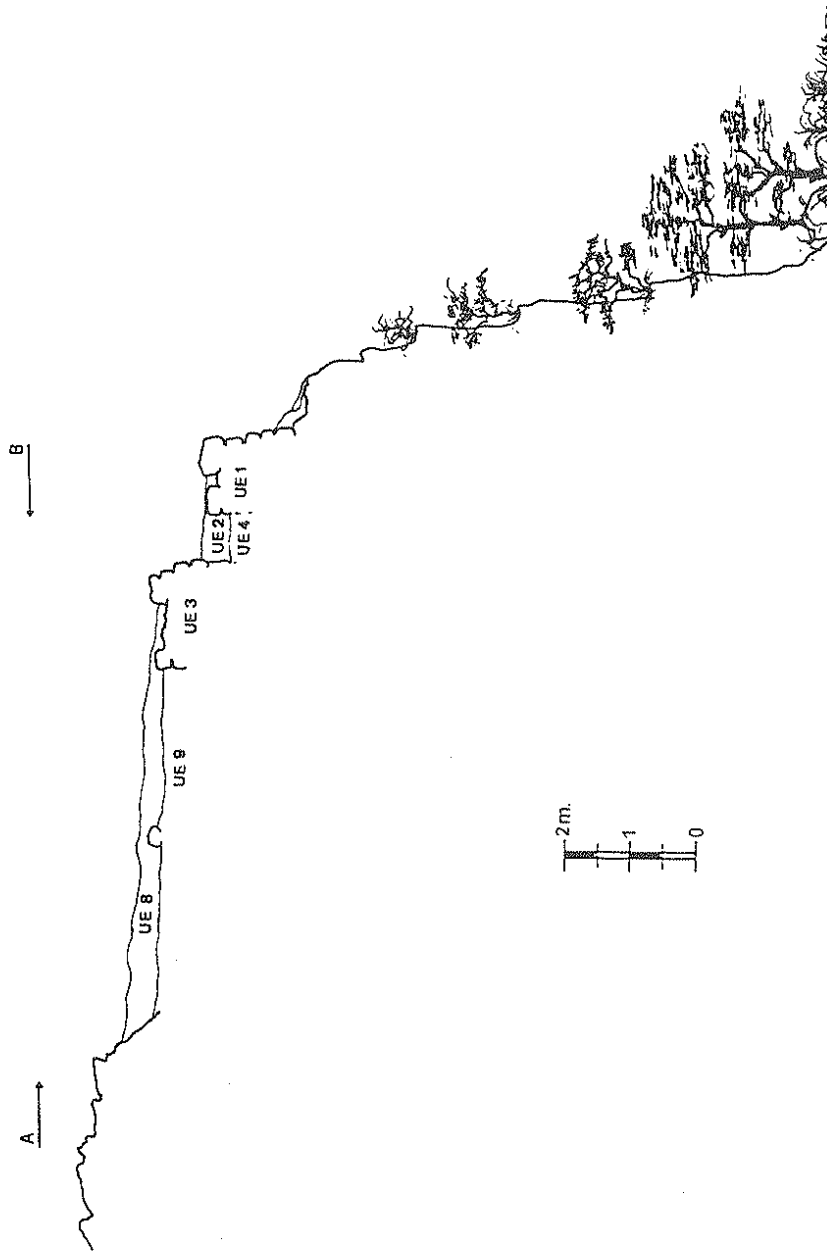

Foto núm. 1: Sector 1 de l'acròpolis del puig de sa Morisca. En primer lloc, l'àmbit 2, al fons, l'àmbit 1

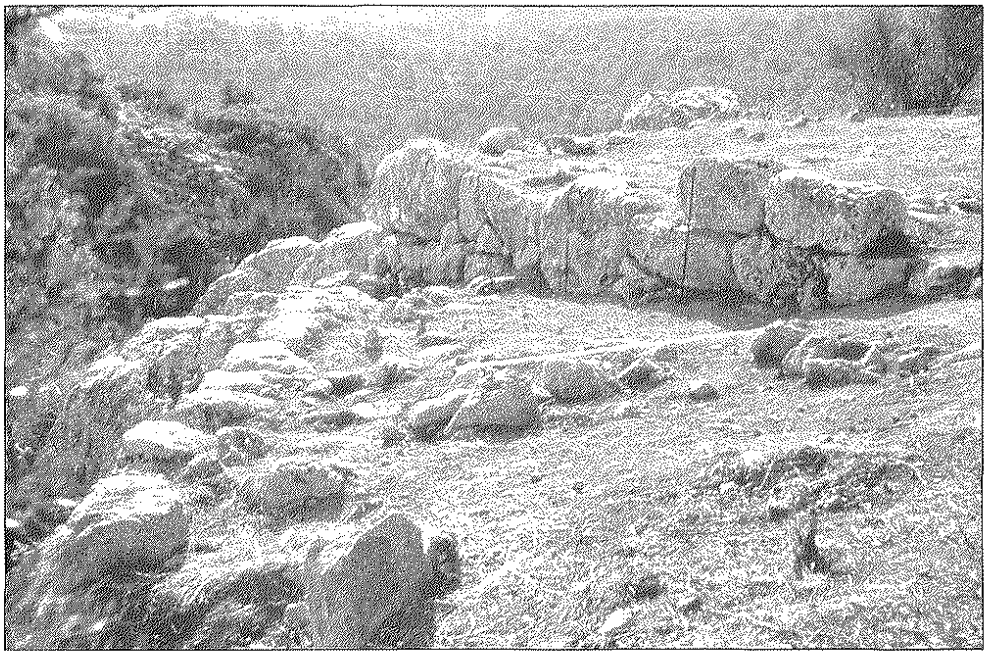

Foto núm. 2: Angle nord-occidental de l'estructura circular número 1

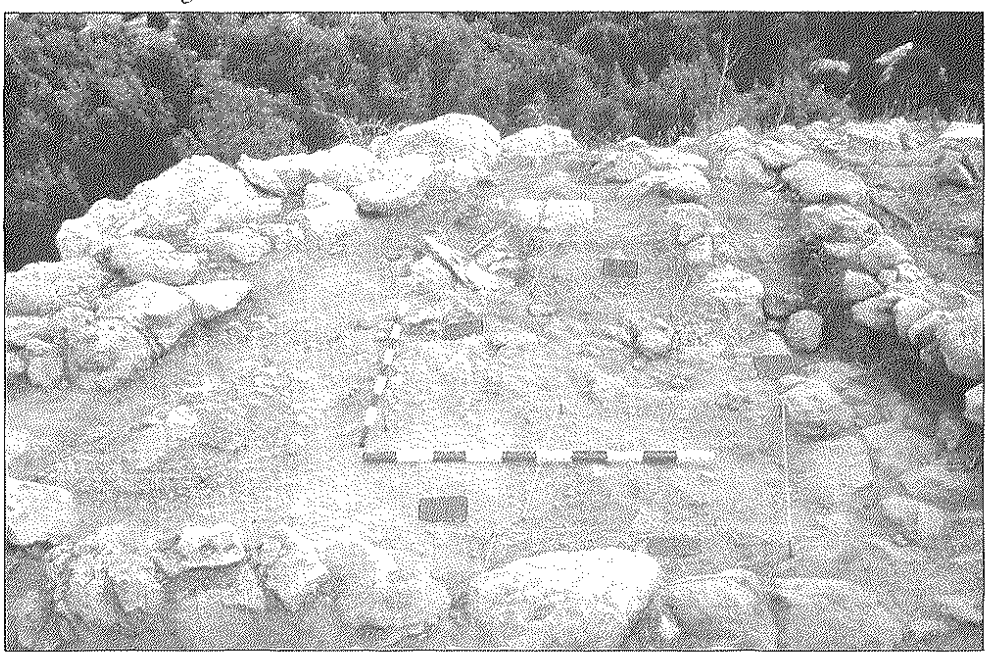

Foto núm. 3: Materials ceràmics talaiòtics

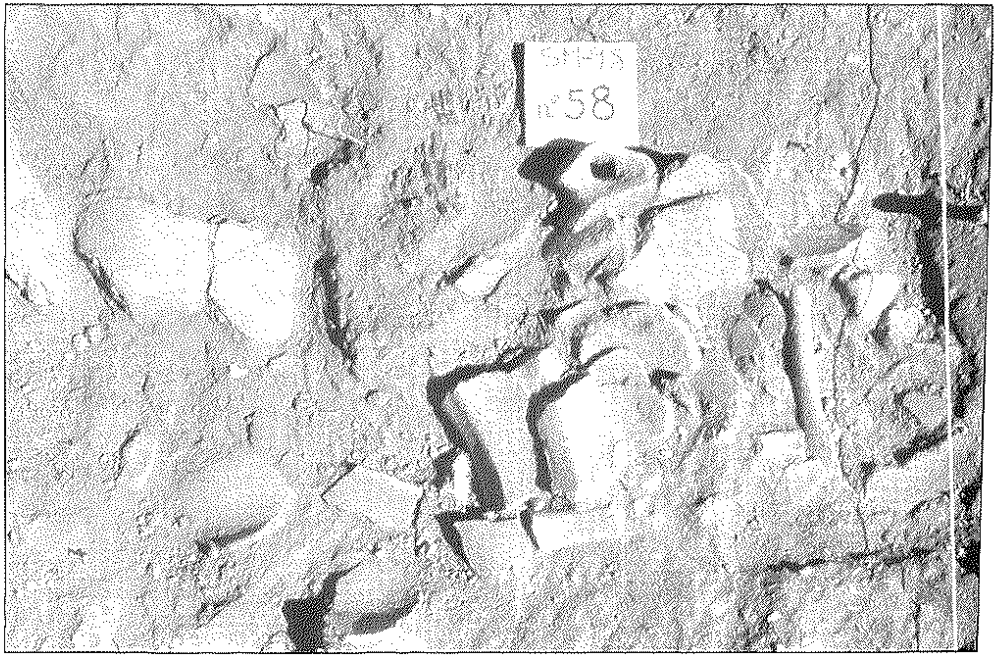

Foto núm. 4: Materials ceràmics talaiòtics i claus de bronze

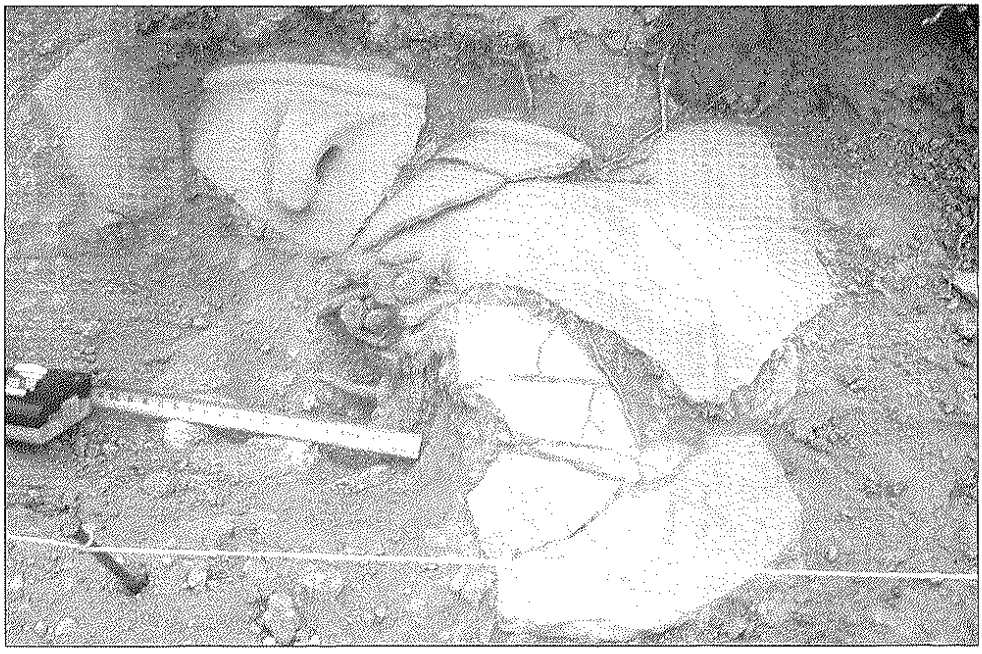

Foto núm. 5: Cubeta de combustió; al seu costat, fragments de l'àmfora ibèrica
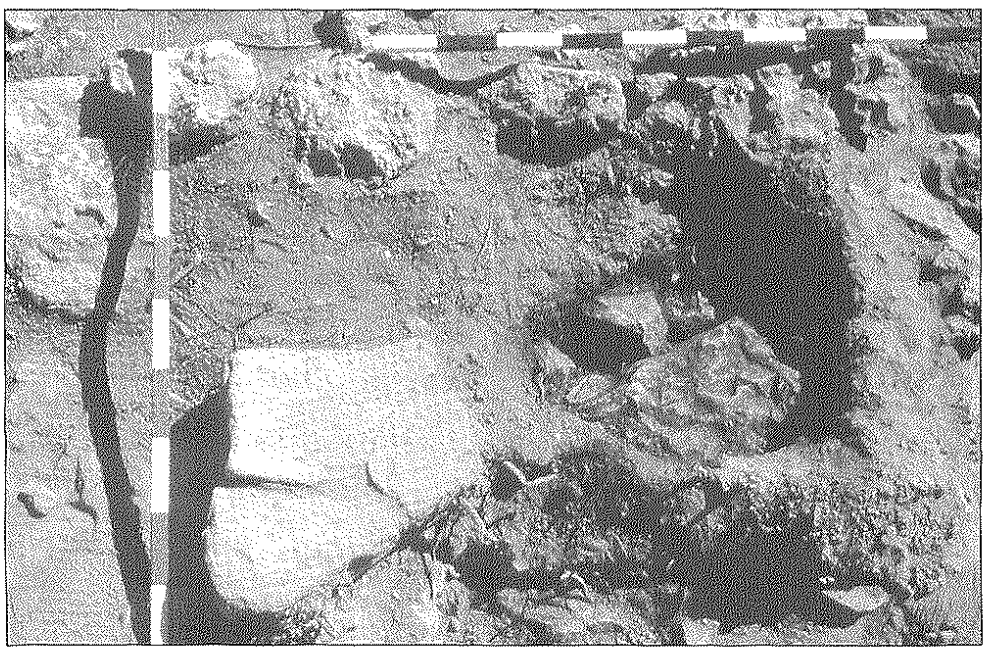
Foto núm. 6: Cubeta de combustió